

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIV TA'LIM FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARQAND DAVLAT
UNIVERSITETI**

**IKKINCHI VA UNDAN KEYINGI MA'LUMOT
OLISH BO'YICHA 60410100 - IQTISODIYOT
YO'NALISHIGA KIRISH SINOVLARI DASTURLARI VA
BAHOLASH MEZONI**

Tuzuvchilar: U.R.Eshbo'riyev – SamDU, Tarmoqlar iqtisodiyoti kafedrası

mudiri, i.f.n.

B.Boboulov – SamDU, Tarmoqlari qisodiyoti kafedrası
dotsenti, i.f.n.

Taqrizchilar: N.U.Arabov – SamDU, Inson resurslarini boshqarish kafedrası

mudiri, professor

Z.B.Bakayev – SamDU, Raqamli iqtisodiyot kafedrası dotsenti,
i.f.f.d (PhD).

Dastur Sharof Rashidov nomidagi Samarqand Davlat Universitetining

2026 -yildagi «___» - sonli Kengashida ko'rib chiqilgan va ma'qullangan.

KIRISH

60410600 – Bank ishi ta'lim yo'nalishi bo'yicha kirish sino bank- Har tomonlama kamol topgan yuksak ma'naviyatli shaxsni yetishtirishda, uning ilmiy dunyog'arashini shakllantirishda muhim ro'lni o'ynaydigan fan iqtisodiyot fanining ushbu dasturi jamiyatning iqtisodiy negizi, ur qismlari, umumiqisodiy qonunlar va kategoriyalar, iqtisodiy jarayonlarning mohiyati, ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar va ularning qonuniyatlari, bozor iqtisodiyotining tarkib topish xususiyatlari, o'ti ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar va ularning natijalari, iqtisodiy o'sish va etuvchi omillar, jahon iqtisodiyoti rivojlanishining asosiy tendents masalalarni qamrab olgan.

«Iqtisodiyot» fani talabalarni jamiyatda ro'y beradigan iqtisodiy bilish va ularning amal qilishiga ongli munosabatda bo'lishda, demokratiylashtirish va iqtisodiyotni bozor tamoyillari asosida i jarayonlarining mohiyatini tushunishda zarur bo'lgan bilimlar bilan qu SHuningdek, bu fan jamiyatning har bir a'zosini g'oyaviy jihatdan ma'naviy dunyog'arashini kengaytirish, iqtisodiy madaniyatini ahamiyatli ta'sir ko'rsatadi.

ASOSIY QISM

“Iqtisodiyot” fanining predmeti va bilish usullari

Iqtisodiyot tushunchasi va uning qamrov jihatidan turlari i faoliyatning mazmuni. Takror ishlab chiqarish fazalari: ishlab chiqarish i ayirboshlash, iste'mol. Ehtiyojlarning mazmuni va ularning tur i Ehtiyojlarning o'sib borishi qonuni. Iqtisodiy resurslarning m i turkumlanishi. Iqtisodiy resurslar va ehtiyojlarning qondirilish darajasi i bog'liqlik. Iqtisodiyot oldidagi muammolar.

Iqtisodiyotga oid bilimlarning shakllanishi va rivojlanishi. Qadi i va G'arb xalqlaridagi iqtisodiy g'oyalar. Iqtisodiyotning fa i shakllanishidagi asosiy oqimlar: mekantiлизм, fiziokratalar, ingliz klass i maktabi, marksizm va marjinalizm. Hozirgi zamon iqtisodiyot naz asosiy oqimlar.

Iqtisodiyot fanining predmeti to'g'risida turlicha yondashuvlar. nazariyasi fanining predmeti. Iqtisodiy hodisa va jarayonlar. Moddiy v ne'matlarni ishlab chiqarish, taqsimlash, ayirboshlash va iste'i jarayonidagi iqtisodiy munosabatlar.

Iqtisodiyot fanining vazifalari. Iqtisodiyotning boshqa fanlar b bog'liqligi. Iqtisodiyot – barcha iqtisodiy fanlarning uslubiy poydevot i iqtisodiy siyosatining ilmiy asosi ekanligi. Hozirgi zamon iqtisodiy taf

shakllanishida, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish muammolarini tahlil qilish va bilishda iqtisodiyot nazariyasi fanining roli. Iqtisodiyot fanining talaba-yoshlar ongida ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda va milliy istiqlol g'oyasini singdirishdagi ahamiyati.

Iqtisodiy qonunlar va kategoriyalar. Iqtisodiy qonunlarning turlarini tushuntirish.

Iqtisodiy qonunlar va jarayonlarni ilmiy bilishning dialektik qoidalar. Iqtisodiy hodisa va jarayonlarni o'rganish usullari: ilmiy abstraksiya, induksiya va deduksiya, tahlil va sintez, mantiqiylik va tarixiylikning birligi, ikki tomonlama yondashuv, empirik usul va farazlardan foydalanish. Mikro va makroiqtisodiy tahlil. Iqtisodiy tahlilda matematik, statistik va grafik usullardan foydalanish. Pozitiv va normativ usullar.

Ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar va mulkchilik munosabatlari

Ijtimoiy-iqtisodiyot taraqqiyot bosqichlarini bilishga turli xil yondashuvlar: tarixiy-formatsion, madaniylashish (sivilizatsiya) darajasi, texnika va texnologik darajasi, iqtisodiy tizimlar o'zgarishi jihatidan yondashuv. Jamiyatning ishlab chiqaruvchi kuchlari. Ishlab chiqarish munosabatlari. Ishlab chiqarish usuli. Ijtimoiy-iqtisodiy formatsiya. Sivilizatsiyaning tarixiy rivojlanish tiplari. Sivilizatsiyalarning almashuvi nazariyasi. Ishlab chiqarishning texnologik usuli. Oddiy kooperatsiya, manufaktura va yirik mashinalashgan ishlab chiqarish. Industriyalashgacha bo'lgan jamiyat, industriyalashgan jamiyat, yuqori industriyalashgan (axborotlashgan) jamiyat.

Iqtisodiy tizim tushunchasi. Iqtisodiy tizim modellari: an'anaviy iqtisodiyot, ma'muriy-buyruqbozlik iqtisodiyoti, bozor iqtisodiyoti. Bozor iqtisodiyotining bosqichlari: erkin raqobatga asoslangan va hozirgi zamon bozor iqtisodiyoti.

Mulkchilik munosabatlarining iqtisodiy mazmuni: egalik qilish, foydalanish va tasarruf qilish. Mulk ob'ekti va sub'ekti. Mulkchilikning iqtisodiy va huquqiy jihatlari.

Mulk shakllarining tasniflanishi. Davlat mulki, jamoa mulki, shaxsiy mulk, xususiy mulk va aralash mulk. Iqtisodiyotni isloh qilishda mulkchilikning o'rni. Mulkchilik shakllarini o'zgartirish usullari: milliydashirish, davlat tasarrufidan chiqarish va xususiydashirish. Davlat mulkini xususiydashirishning usullari. O'zbekiston Respublikasida mulkchilikni davlat tasarrufidan chiqarish va xususiydashirish jarayonini amalga oshirish bosqichlari.

Bozor iqtisodiyotining mazmuni va amal qilishi

Bozor iqtisodiyotining mazmuni va uning rivojlanishi. Bozor iqtisodiyotining sub'ektlari: uy xo'jaliklari, tadbirkorlik sektori, davlat sektori va bank. Bozor iqtisodiyotining asosiy belgilari. Bozor tizimining o'z-o'zini tartibga soluvchi mexanizmi. Klassik va hozirgi zamon bozor iqtisodiyoti, ularning umumiy tomonlari va farqlari. Zamonaviy bozor xo'jaligi modellari.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida doimiy muammolarni hal qilish va resurslardan samarali foydalanish yo'llari. Bozor iqtisodiyotining afzalliklari. Resurslarni taqsimlashning samaradorligi. Iqtisodiy faoliyat va tanlov erkinligi. Iqtisodiy sub'ektlar harakatining ta'minlanishi. Bozor iqtisodiyotining boshqa ijobiy jihatlari. Bozor iqtisodiyotining asosiy ziddiyatlari va salbiy jihatlari. "Bozor" va "bozor iqtisodiyoti" tushunchalarining o'zaro farqlanishi. Bozorning mazmuni va asosiy belgilari. Bozor mexanizmi. Bozorning ob'ektlari va sub'ektlari. Bozorning vazifalari. Bozorning turlarini tushuntirish. Resurslar, mahsulotlar va daromadlarning doiraviy aylanish diagrammasi. Bozor infratuzilmasi. Bozor infratuzilmasi muassasalarini guruhlash yo'nalishlari. Bozor infratuzilmasi tarkibi.

Talab va taklif nazariyasi. Bozor muvozanati

Talab tushunchasi. Individual talab va bozor talabi. Talab qonuni. Giffen samarasi. Talab egri chizig'i. Talab miqdoriga ta'sir qiluvchi omillar: iste'molchi didi, bozordagi iste'molchilar soni, ularning pul daromadi, o'rinni bosuvchi tovarlar narxi, kelajakda narx va daromadlarning o'zgarishi ehtimoli. Oliy va past toifali tovarlar. Engel qonuni. Engel egri chizig'i.

Taklif tushunchasi. Taklif qonuni. Taklif egri chizig'i. Taklif miqdoriga ta'sir ko'rsatuvchi omillar: resurslar narxi, ishlab chiqarish texnologiyasi, soliqlar va subsidiyalalar, boshqa tovarlar narxi, narx o'zgarishining kutilishi, ishlab chiqaruvchilar soni. Iqtisodiy resurslarga talab va taklifning xususiyatlari.

Talab va taklif miqdorlarining mos kelishi. Qisqa va uzoq davrlarda talabning o'zgarishi. Bozor muvozanati. Xususiy va umumiy muvozanatlik. Talab va taklif egliluvchanligi va ularni belgilab beruvchi omillar. Egliluvchanlik ko'effitsientini hisoblash usullari.

Iste'molchi xatti-harakati nazariyasi. Iste'molchining afzal ko'rishi. Naftilik funksiyasi. So'nggi qo'shilgan naftilik. Naftilikni maksimaldashirish qoidasi. Iste'molchining muvozanatli holati. Befarqlik egri chizig'i. Befarqlik kartasi. Iste'molchi byudjetining cheklanganligi. Byudjet chizig'i. Narx va daromadlar o'zgarishining iste'molchi tanloviga ta'siri.

Raqobat va monopoliya

Raqobatning mohiyati va ob'ektiv asoslari. Raqobat mazmuniga turli tomondan yondashuv. Raqobatning vazifalari. Raqobatning turlari: tarmoq ichidagi va tarmoqlararo raqobat. Raqobat shakllari: sof raqobat, monopolistik raqobat, oligopoliya va sof monopoliya. Raqobatlashish usullari: narx vositasidagi va narxsiz raqobat, g'itrom va halol raqobat. Demping narxlarini qo'llash. Raqobat kurashining zamonaviy shakllari: mahsulot sifatini oshirish, mahsulotni yangilash, xizmat sifati, reklama, servis, marketing va h.k.

Monopoliyaning mohiyati va uning vujudga kelishi sabablari. Ishlab chiqarish va kapitalning to'planishi va markazlashuvi. Monopoliyalarning turlari:

sof monopoliya, oligopoliya, monopsoniya. Tabiiy monopoliyalar. Legal va sun'iy monopoliyalar. Lerner ko'effitsienti. Monopolistik birlashmalar shakllari. Monopoliyalarning afzalliklari va ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari. SHumpeter gipotezasi. Davlatning monopoliyaga qarshi tadbirlari. Rivojlangan mamlakatlarda monopoliyaga qarshi siyosat borasidagi tajribalar. Monopoliyaga qarshi qonunchilik.

O'zbekistonda raqobat muhitining kuchaytirish borasidagi chora-tadbirlar. Monopoliyaga qarshi qonunchilikning shakllanishi. Monopolistik korxonalarni tartibga solish usullari. Monopoliyaga qarshi siyosatning natijalari.

Narxning mohiyati va shakllanish xususiyatlari

Narxning mazmuni va uning ob'ektiv asoslari. Narx to'g'risidagi turli nazariyalar. Tovaridagi ikki xil xususiyatlarning narxlardagi ifodasi. Narxning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar. Bozor iqtisodiyoti sharoitida narxning vazifalari.

Narx turlari: ulgurji va chakana narxlar. Nufuzli, demping va dotatsiyalangan narxlar. SHartmonaviy, erkin va tartibga solinuvchi narxlar. Hududiy, miliy va jahon bozori narxlari. Narx diapazoni. Narx partietu. Narx tashkil topishining bozor mexanizmi. Mukammal raqobat sharoitida narxning shakllanish xususiyatlari. Sotuvchi va xaridor narxlari. Monopoliya sharoitida narxning shakllanishi. Ommaviy taklif bo'yicha narx o'zgarishi. Monopsoniya sharoitida narxning shakllanishi. Ommaviy talab bo'yicha narxning o'zgarishi. Oligopoliya sharoitida narxning shakllanishi. "Ergashish" va "inkor etish" holatlari. Narx bo'yicha yetakchilik.

Narx siyosati va uning O'zbekistonda amalga oshirilish xususiyatlari. Narxlarni erkinlashtirish yo'llari va bosqichlari.

Tadbirkorlik faoliyati. Tadbirkorlik kapitali va uning aylanishi

Tadbirkorlik faoliyatining mazmuni. Tadbirkorlik faoliyati nazariyasining rivojlanish bosqichlari. Tadbirkorlik faoliyatining mohiyati va rivojlanish shart-sharoitlari. Tadbirkorlik faoliyatining shakllari: davlat, jamoa, xususiy, aralash va boshqa hosila shakllari. Kooperativ, xususiy va yakka tartibdagi tadbirkorlik. Korxona tadbirkorlik faoliyatining asosiy va boshlang'ich bo'g'ini. Korxonalar faoliyatining tashkil qilinishi. Aksiyadorlik jamiyati va aksiyadorlik kapitali. Aksiya va uning turlari. Aksiya kursi. Dividend va ta'sislar foydasi. Nazorat paketi. Obligatsiyalar. Marketing, uning maqsadi, vazifalari va tamoyillari. Menajment — korxonalarni boshqarish tizimi sifatida. Menajmentning asosiy maqsadi va vazifalari.

O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yanada erkinlashtirilishi va rag'batlantirilishi. Tadbirkorlik kapitalining mohiyati. Tadbirkorlik kapitali va uning harakatidagi ikki tomonlama xususiyatning

namoyon bo'lishi. Tadbirkorlik kapitalining funksional shakllari: pul, unumli kapital va tovar. Kapitalning harakat bosqichlari. Tadbirkorlik kapitali turli shakllarning doiraviy aylanishi.

Tadbirkorlik kapitalining aylanishi. Asosiy va aylamma kapital, ularning farqli belgilari. Kapitalning aylanish vaqti va tezligi. Asosiy kapitalni takror ishlab chiqarish: jismoniy, ma'naviy va iqtisodiy eskirishi va qayta tiklanishi. Amortizatsiya va uning normasi. Jadallashtirgan amortizatsiya. Asosiy va aylamma kapitaldan foydalanish samaradorligi va uning ko'rsatkichlari. Asosiy kapitaldan foydalanish samaradorligini oshirish yo'llari.

Korxona (firma) xarajatlari va foydasi

Ishlab chiqarish xarajatlarni tadqiq etishdagi yondashuvlar. Ijtimoiy ishlab chiqarish xarajatlari. Korxona ishlab chiqarish xarajatlari. Ishlab chiqarish xarajatlarning mazmuni, tarkibi va turlari. Bevosita ishlab chiqarish xarajatlari va muomala xarajatlari. Ichki va tashqi xarajalar. Me'yordagi foyda. Doimiy va o'zgaruvchi xarajalar. Doimiy, o'zgaruvchi va umumiy (yalpi) xarajatlarning grafikdagi tasviri. O'rta va umumiy xarajalar. O'rta xarajatlarning egri chiziqdagi. So'nggi qo'shilgan xarajalar tushunchasi. Xarajatlarni minimalashtirish qoidasi: $MPL / PL = MPA / PA = MP$ har qanday omil / P har qanday omil.

Qisqa va uzoq muddatli davrda ishlab chiqarish xarajatlari. Natijalar o'zgarishiga unumdorlik pasayib borishi qonunining ta'siri. Ishlab chiqarish miqyosining ijobiy samarasi. Tamara. Korxona (firma) ning pul tushumlari va foydasi. Xarajalar va daromadlar egri chizig'i. Zarar ko'rmaslik nuqtasi. Foydaning tarkib topish bosqichlari. Foyda miqdoriga ta'sir ko'rsatuvchi omillar. Mahsulot qiymati tarkibi. Yalpi foydaning taqsimlanishi. Iqtisodiy foyda va buxgalteriya foydasining farqlanishi. Sof foyda. Foyda normasi va massasi hamda ularni hisoblash. Foyda normasiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar. Korxonalarning bankrot bo'lishi (sinishi) va sanatsiya qilinishi. Korxonalar foydasini maksimalashtirish sharti $P=MC$ va uni ko'paytirish yo'llari. Foyda miqdorini ko'paytirishda moddiy resurslarni tejashning ahamiyati.

Ish haqi va mehnat munosabatlari

Yaratilgan mahsulot va daromadlarning taqsimlanish tamoyillari. "Ishlab chiqarishning uch omili", qo'shilgan omil unumdorligi va boshqa nazariyalar. Mazkur nazariyalarning kamchiliklari. Yaratilgan mahsulotni taqsimlashning asosiy yo'nalishlari.

Ish haqi to'g'risida turlicha nazariyalar. Ish haqining iqtisodiy mazmuni. Nominal va real ish haqi. Real ish haqining darajasi va o'zgarishiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar.

Ish haqining tabagalanishi. Ish haqini tashkil qilish shakllari va tizimlari.

Tarif tizimi. Minimal ish haqi. Mehnat munosabatlari. Mehnat shartnomalari. Kasaba uyushmalarining tadbirkorlar va davlat bilan o'zaro munosabatlari. Kasaba uyushmalarining ish haqi darajasini oshirish yo'llari. Ishchi kuchi talabi va taklifini o'zgartirish. Kasb bo'yicha malaka darajasini litsenziyalash. Jamoa shartnomalari va ijtimoiy sug'urta tizimi. Ochiq va yopiq turdagi kasaba uyushmalarining ish haqi darajasiga ta'siri. Mehnat munosabatlarini tartibga solishda davlatning roli.

Agrar munosabatlari va agrobiznes

Agrar munosabatlari va ularning bozor tizimidagi xususiyatlari. Yerning resurs sifatidagi o'ziga xos xususiyatlari. Yerning tabiiy va iqtisodiy unumdorligi. Qishloq xo'jaligida takror ishlab chiqarishning o'ziga xos xususiyatlari. Yer mulkchilik va xo'jalik yuritish ob'ekti. Yerga egalik va yerdan foydalanish huquqi.

Yer rentasi nazariyasiga bo'lgan turli xil yondashuvlar va ularning tarixiy shakllari. Yer rentasining mazmuni va turlari: differentsial renta, absolyut renta, monopol renta, undirna sanoat va qurilish uchaskalaridan olinadigan renta. Ijara haqi. Yerning narxi va uni belgilovchi omillar. Agrosanoat integratsiyasi. Agrosanoat majnusi va uning sohalari. Agrobiznes va uning turlari. Dehqon, fermer va shirkat xo'jaliklari. Agrofirma, agrosanoat birlashmasi, agrosanoat kombinati.

O'zbekistonda agrar islohotlarni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari. Yerga mulkchilik munosabatlari. Yerlarning meliorativ holatini yaxshilash choralari. SHaxsiy tomoqalarning kengaytirilishi. Qishloq xo'jalik ishlab chiqarishni tarkibiy tuzilishini takomillashtirish. Xo'jalik yuritishning samarali shakllarini rivojlantirish. Fermer xo'jaliklari yer maydonlari hajmini optimallashtirish. Qishloq joylarda ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani jadal rivojlantirish.

Milliy iqtisodiyot va uning makroiqtisodiy o'lcamlari.

O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining e'lon qilinishi va milliy iqtisodiyotning shakllanishi. Milliy iqtisodiyotning mazmuni va uning tuzilishi. Makroiqtisodiyot. Makroiqtisodiy tahlil va uning vazifalari. Asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlar. Milliy hisoblar tizimi. YAIMni hisoblashga qo'shilgan qiymatlar bo'yicha yondashuv. YAIMni hisoblashga sarf-xarajalar bo'yicha yondashuv. Uy xo'jaliklarining iste'mol sarflari. Investitsion sarflar. Davlat sarflari. CHet elliklarning sarflari. YAIMni hisoblashga daromadlar bo'yicha yondashuv.

Yalpi talab tushunchasi va uning tarkibi. Yalpi talab egri chizig'i. Yalpi talab miqdoriga ta'sir etuvchi omillar: iste'mol sarflaridagi o'zgarishlar, investitsion sarflar, davlat sarflari, sof eksportdagi o'zgarishlar.

Yalpi taklif tushunchasi va uning tarkibi. Yalpi taklif egri chizig'i. Yalpi taklif egri chizig'idagi yotiq, oralik va tik kesmalar. Yalpi taklif miqdoriga ta'sir qiluvchi omillar: resurslar narxining o'zgarishi, samaradorlikning o'zgarishi,

huquqiy me'yorlarning o'zgarishi. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitida yalpi talabning qisqarishi hamda uni qo'llab-quvvatlash bo'yicha chora-tadbirlar.

Iqtisodiy o'sish va milliy boylik

Iqtisodiy o'sishning omillari. Yalpi talab va yalpi taklifning iqtisodiy o'sishga ta'siri. Iqtisodiy o'sishni belgilovchi xususiy ko'rsatkichlar. Keyingi qo'shilgan ishlab chiqarish omillari unumdorligi ko'rsatkichlari. Real mahsulot o'sishini aniqlab beruvchi omillar. Milliy boylik va uning tarkibiy qismlari. Moddiy-buyumlashgan, nomoddiy (intellektual) va tabiiy boylik.

Mamlakatning iqtisodiy salohiyati. O'zbekistonning iqtisodiy salohiyatdan samarali foydalanishi va iqtisodiy o'sish muammolari. Iqtisodiy o'sish samaradorligini ta'minlashda tabiiy, moddiy va moliyaviy resurslardan tejab-tergab foydalanishning ahamiyati.

Yalpi ishchi kuchi, uning bandligi va ishsizlik

Yalpi ishchi kuchining ijtimoiy-iqtisodiy mazmuni. Ishchi kuchini takror hosil qilish. Yalpi ishchi kuchining miqdor va sifat jihatidan aniqlanishi. FTTni ishchi kuchining sifat jihatidan takomillashuviga ta'siri. Nufus qonuni. Aholining tabiiy o'sishi. Ishchi kuchi migratsiyasi va uning shakllari.

Ishchi kuchi bozori. Ishchi kuchiga talab va taklif hamda uni aniqlovchi omillar. Ishchi kuchining qiymati. Ishchi kuchi bozorining ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlari. Fillips egri chizig'i. Ishchi kuchining ayrim sohalardan bo'shashi va uni qayta taqsimlashning bozor mexanizmi.

Ishchi kuchi bandligi to'g'risida turli xil nazariyalar. Neoklassik, keynscha, monetaristik, institutsional-sotsiologik maktab kontseptsiyalari. SHartromaga asoslangan bandlik nazariyasi. Bandlik modellari. Moslashuvchan ishchi kuchi bozori kontseptsiyasi.

Ishsizlik va uning turlari. Friktsion, tarkibiy va tsiklik ishsizlik. Institutsional, texnologik, hududiy, yashirin, turg'un ishsizlik. Ishsizlikning tabiiy darajasi. Ishsizlik darajasi va uni aniqlash. Ishsizlikning iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlari. A.Ouken qonuni. Ishsizlik va inflyatsiyaning o'zaro bog'liqligi. O'zbekistonda ishchi kuchi bandligini ta'minlash va ishsizlarni ijtimoiy himoyalash borasida davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari.

Moliya tizimi va moliyaviy siyosat

Moliyaning mazmuni va ahamiyati. Moliyaviy munosabatlarning ob'ektlari va sub'ektlari. Moliyaning vazifalari. Moliya tizimi va uning bo'g'inlari. Davlat byudjeti va uning moliyaviy resurslarni shakllantirishdagi ahamiyati. O'zbekiston Respublikasi davlat byudjetining tuzilishi. Davlat byudjetining daromadlari va xarajatlari tarkibi hamda ularning egri chizig'i. Byudjet taqchilligi va davlat qarzlari, ularning iqtisodiyotga ta'siri. Davlat ichki qarzi. Davlat krediti. Davlat tashqi qarzi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida soliqlar va uning vazifalari. Soliq solish tamoyillari. Soliq intyozlari. Soliqlarning turkumlanishi. Laffer egri chizig'i. Soliq yuki va uning darajasini aniqlash. Soliq yukining taqsimlanishi. Moliyaviy siyosat. Fiskal (soliq-byudjet) siyosat. O'zbekistonda soliq tizimining soddalashtirilishi va unifikatsiya qilinishi. Soliq sohasini yanada erkinlashtirishning asosiy yo'nalish va natijalari.

Pul-kredit tizimi. Banklar va ularning bozor iqtisodiyotidagi roli

Pul muomalasi. Pul tizimi va uning tarkibiy qismlari. Muomala uchun zarur bo'lgan pul miqdorini aniqlash va unga ta'sir etuvchi omillar. Pul muomalasi qonunlari. Pulning aylanish tezligi. Pul miqdorini aniqlashga turlicha yondashuvlar. Inflyatsiya va uning kelib chiqish sabablari. Inflyatsiya darajasi va sur'ati. Talab va taklif inflyatsiyasi. Inflyatsiya turlari: o'malab boruvchi, jadal va giperinflyatsiya. Inflyatsiyaning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari, Davlanning inflyatsiyaga qarshi siyosati.

Kreditning mohiyati, vazifalari va turlari. Kredit munosabatlarning ob'ektlari va sub'ektlari. Kredit resurslarining manbalari. Kredit berish tamoyillari. Foiz stavkasi va uning darajasini aniqlovchi omillar. Kredit-pul tizimini davlat tomonidan tartibga solish.

O'zbekistonda milliy valyutani mustakamlash siyosatining amalga oshirilishi. So'mning xarid quvvatini oshirib borish va barqarorligini ta'minlash. Inflyatsiyaga qarshi aniq o'ylangan siyosat o'tkazish. Pul miqdorining o'sishini tovarlar va xizmatlar miqdorining tegishli darajada o'sishi bilan bog'lab olib borish. Milliy valyuta almashuv kursining barqarorligiga erishish.

Tavsiya etiladigan adabiyotlar Asosiy adabiyotlar

1. Shodmonov Sh.Sh., Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik. – T.: IQTISOD-MOLIYA, 2020. – 788 bet.
2. Shodmonov Sh.Sh., Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik. – T.: LESSON PRESS, 2021. – 768 bet.
3. M.M.Muxammedov, N.A.Kamilova Ekonomicheskaya teoriya. Uchebnoe posobie. Samarkand -2020. 492-str.
4. Stankovskaya I.K., Strelets I.A. Ekonomicheskaya teoriya. Uchebnik. 3-ye izd., ispr. – M.: «Eksmo», 2009. – 448 str.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni. 7 fevral, 2017 yil, Toshkent shahri
2. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali ma'ruza 2020-yil 7-dekabr.-T.: "O'zbekiston" NMU, 2020.
3. Ozbekiston Respublikasi prezidenti Shavkat Mirziyoyevning mamlakatimiz 2024-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yekunlari 2025 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruzasi
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga Murojaatnomasi 2025 y. 26-dekabr. // O'zbekiston Milliy axborot agentligi. / Xalq so'zi. 2020 yil, 25 yanvar
5. SHodmonov SH., G'afurov U. Iqtisodiyot asoslari. Ilmiy-omnabop nashr. – T.: TDIU, 2007. – 192 bet
6. SHodmonov SH., G'afurov U. Bozor iqtisodiyoti asoslari. Ilmiy-omnabop nashr. – T.: TDIU, 2007. – 76 bet
7. Nosova S.S., Novichkova V.I. Ekonomicheskaya teoriya dlya bakalavrov. Uchebnoe posobie. - M.: KNO RUS, 2009. – 368 str.
8. Xudokornov A.G. Ekonomicheskaya teoriya: Noveysnie techeniya Zapada. - M.: INFRA-M, 2009. – 416 str.

Internet saytlari

1. www.stat.uz – O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining rasmiy sayti.
2. www.uza.uz – O'zbekiston Respublikasi Milliy Axborot Agentligi rasmiy sayti.
3. www.ceep.uz – O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi huzuridagi Samarali iqtisodiy siyosat markazi rasmiy sayti.
4. <https://president.uz/oz/> O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb sayti.

**IKKINCHI VA UNDAAN KEVINI MA'LUMOT OLIISH BO'YICHA
60410100 - IQTISODIYOT YO'NALISHIGA KIRISH SINOVLARI UCHUN**

SAVOLLAR:

1. Rejali iqtisodiyotdan bozor iqtisodiyotiga o'tishning xususiyatlari nimalardan iborat?
2. Bozor iqtisodiyoti nima va uning asosiy subyektlari kimlar?
3. Yalpi taklif egri chizig'i va uning qismlarini tushuntiring.
4. Iqtisodiy tizimlar va ularning asosiy turlarini tavsiflang.
5. O'zbekiston Respublikasida xususiylashtrish jarayoni qanday bosqichlarda amalga oshirilgan?
6. Bozor iqtisodiyotining asosiy belgilari nimalardan iborat?
7. Yalpi talab va yalpi taklifning mazmunini tushuntiring.
8. Mulkiylik munosabatlari va ularning iqtisodiyotdagi rolini yoritib bering.
9. Tovar nima va uning asosiy xususiyatlari nimalardan iborat?
10. Bozor iqtisodiyotining afzalliklari va cheklangan jihatlari nima?
11. Iste'mol va jang'arning iqtisodiy mazmunini tushuntiring.
12. Tovar ishlab chiqarishning vujudga kelishi va pulning kelib chiqishi izohlang.
13. Pulning mohiyati va asosiy vazifalarini tushuntiring.
14. Bozor iqtisodiyotining o'zini o'zi boshqarish mexanizmi qanday ishlaydi?
15. Iste'mol va jang'arning asosiy ko'rsatkichlarini tushuntiring.
16. Talab qonuni va talabga ta'sir etuvchi narxdan tashqari omillarni izohlang.
17. 2009-2012-yillarga mo'ljallangan Inqirozga qarshi choralar dasturining mohiyati va vazifalari nimalardan iborat edi?
18. Rejali iqtisodiyotdan bozor iqtisodiyotiga o'tishning asosiy xususiyatlarini tushuntiring.
19. Investitsiya nima, uning qanday turlari mavjud va investitsiya hajmiga qaysi omillar ta'sir qiladi?
20. Taklif qonuni va ishlab chiqaruvchilarning bozordagi xatti-harakatlarini tushuntiring.
21. Xalqaro iqtisodiy integratsiya nima va uning qanday shakllari mavjud?
22. Bozor tushunchasi va uning tarkibiy tuzilishini tushuntiring.
23. Iqtisodiy o'sish nima va uning qanday turlari mavjud?
24. Bozor muvozanati va muvozanatli narxning shakllanishini tushuntiring.
25. O'tish davrida agrar ishloholatni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlarini yoritib bering.
26. Bozorlarning turlari va ularni turkumlash mezonlarini tushuntiring.
27. Iqtisodiy o'sishning mezonlari va asosiy ko'rsatkichlarini tavsiflang.
28. Talab va taklif elastikligining mazmunini hamda turlarini tushuntiring.
29. O'tish davrida O'zbekistonda aholini ijtimoiy himoya qilish bo'yicha qanday ishloholat amalga oshirilgan?
30. Bozor infratuzilmasi nima va uning asosiy unsurlari nimalardan iborat?
31. Iqtisodiy o'sishga ta'sir etuvchi asosiy omillarni tushuntiring.
32. Iste'molchi xulq-atvori va nafillik nazariyasining mazmunini tushuntiring.
33. Bozor iqtisodiyotiga o'tishda ko'p ukladli iqtisodiyotni shakllantirishning ahamiyatini tushuntiring.

34. O'tish davri nima va uning asosiy belgilari nimalardan iborat?
35. Milliy boylik nima va uning hajmiga qanday omillar ta'sir qiladi?
36. Befaqlik egri chiziqdagi va budjet chizig'ining iqtisodiy mazmunini tushuntiring.
37. Iqtisodiyot nazariyasidagi asosiy ilmiy oqimlarni tavsiflang.
38. Bozor iqtisodiyotiga o'tishning turli modellari qiyosiy tahlil qiling.
39. Makroiqtisodiy muvozanat va uning turlarini tushuntiring.
40. Korxonaning iqtisodiy tizimidagi asosiy bo'g'in sifatidagi o'rinni tushuntiring.
41. Iqtisodiyot nazariyasidagi hozirgi zamon iqtisodiy oqimlarini tavsiflang.
42. Bozor iqtisodiyotiga o'tishning o'zbek modeli va uning xususiyatlarini tushuntiring.
43. Makroiqtisodiy mutanosiblik va uning asosiy turlarini izohlang.
44. Ishlab chiqarish funksiyasi va chekli mahsulotlikning mazmunini tushuntiring.
45. Iqtisodiyot nima va uning bosh masalasi nimalardan iborat?
46. O'zbekistonda iqtisodiy ishloholat konsepsiyasi va strategiyasi qanday ishlab chiqilgan?
47. Iqtisodiy sikl nima va uning qanday fazalari mavjud?
48. Korxona xarajatlari va ularning asosiy turlarini tavsiflang.
49. Iqtisodiy resurslar nima va ularning qanday turlari mavjud?
50. Talab tushunchasi va talab hajmiga ta'sir etuvchi omillarni tushuntiring.
51. Iqtisodiy inqiroz nima va uning qanday turlari mavjud?
52. Mukammal raqobat bozorining asosiy xususiyatlarini tushuntiring.
53. Ijtimoiy-iqtisodiy etijovlar va ularning tarkibini tavsiflang.
54. Taklif tushunchasi va taklif hajmiga ta'sir etuvchi omillarni tushuntiring.
55. Ishchi kuchining ijtimoiy-iqtisodiy tavsifini yoritib bering.
56. Monopoliya va uning iqtisodiy oqibatlarini tushuntiring.
57. Iqtisodiy etijovlarni turkumlash mezonlari va ularning turlarini tavsiflang.
58. Talab qonunining mazmunini tushuntiring.
59. Iqtisodiy darajasi va ishsizlikning asosiy turlarini tavsiflang.
60. Oligopoliya va monopolistik raqobat bozorlarini qiyosiy tahlil qiling.
61. Etijovlarning yuksalishi va uning asosiy jihatlari nima?
62. Taklif qonunining mazmunini tushuntiring.
63. Ishchi kuchi bozori va uning faoliyat yuritish xususiyatlarini tushuntiring.
64. Mehnat bozori va ish haqining shakllanish jarayonini izohlang.
65. Iqtisodiyot nazariyasidagi merkantilizm, fiziokratlar, klassik iqtisodiy maktab va marjinalizm oqimlarini tavsiflang.
66. Talab va taklifning o'zgaruvchanligi hamda unga ta'sir etuvchi omillarni tushuntiring.
67. Oukun qonunining mazmunini tushuntiring.
68. Kapital bozori, foiz stavkasi va investitsiyalar o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntiring.
69. Keyneslik, monetarizm, liberalizm va institutsionalizm ta'limotlarini tavsiflang.
70. Talab va taklifning mos kelishi hamda bozor muvozanatining shakllanishini tushuntiring.
71. Moliyaning mohiyati va asosiy vazifalarini tushuntiring.
72. Yer bozori va renta munosabatlarining mazmunini yoritib bering.
73. Iqtisodiyot nazariyasi fanining predmetini tushuntiring.

74. Raqobating mohiyati va uning obyektiv asoslarini izohlang.
75. Moliya tizimi va uning tarkibiy qismlarini tavsiflang.
76. Milliy iqtisodiyot va makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tizimini tushuntiring.
77. Iqtisodiy qonunlar va ularning turlarini tavsiflang.
78. Raqobating shakllari, turlari va usullarini tushuntiring.
79. Davlat budjeti va uning tarkibini tushuntiring.
80. Nominal va real yalpi ichki mahsulot, Yalpi de'lyatori hamda iste'mol narxlari indeksini tushuntiring.

81. Iqtisodiy kategoriyalar va ularning turlarini tavsiflang.
82. Monopoliya nazariyasining mazmuni va monopoliya turlarini tushuntiring.
83. Oila budjeti, uning daromadlari va xarajalarini tushuntiring.
84. Yalpi talab va yalpi taklifning AD-AS modelini izohlang.
85. Iqtisodiy hodisalarni o'rganishda qo'llaniladigan asosiy usullarni tavsiflang.
86. Narxning mohiyati va asosiy vazifalarini tushuntiring.
87. Budjet taqchilligi va uni bartaraf etish yo'llarini izohlang.
88. Iqtisodiy sikllar va ularning asosiy bosqichlarini tushuntiring.
89. Iqtisodiyot nazariyasi fanining asosiy vazifalarini tavsiflang.
90. Narx turlari va ularning o'ziga xos xususiyatlarini tushuntiring.
91. Soliqlarning mohiyati, vazifalari va turlarini tavsiflang.
92. Ishsizlikning turlari, kelib chiqish sabablari va ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlarini tushuntiring.

93. Ishlab chiqarish jarayoni va uning tarkibiy qismlarini tushuntiring.
94. Tadbirkorlik faoliyati, uning mazmuni va asosiy vazifalarini yoritib bering.
95. Soliq solish modeli va Laffer egri chizig'ining mazmunini tushuntiring.
96. Inflyatsiyaning mohiyati, turlari va uni jilovlash yo'llarini tushuntiring.
97. Ishlab chiqarish omillari va ularni turkumlashga oid yondashuvlarni tavsiflang.
98. Tadbirkorlik faoliyatining asosiy shakllarini tushuntiring.
99. Davlat moliyaviy siyosatining mazmuni va asosiy yo'nalishlarini yoritib bering.
100. Davlatning iqtisodiy funksiyalari va bozor iqtisodiyotidagi rolini tushuntiring.
101. Marketingning mohiyati va asosiy vazifalarini yoritib bering.
102. Pul muomalasi va pul muomalasi qonunining mazmunini tushuntiring.
103. Fiskal, ya'ni soliq-budjet siyosatining mazmuni va turlarini izohlang.
104. Ishlab chiqarish imkoniyatlari va ishlab chiqarish imkoniyatlari egri chizig'ini tushuntiring.
105. Korxonalarni boshqarishda menagement tizimining o'rini yoritib bering.
106. O'zbekiston Respublikasida pul tizimining tashkil etilishi va asosiy unsurlarini tushuntiring.

107. Pul-kredit, ya'ni monetar siyosatining mazmuni va asosiy vositalarini tavsiflang.
108. Mehnat unumdorligi va unga ta'sir etuvchi omillarni tushuntiring.
109. Tadbirkorlik kapitalining mohiyati va tarkibini yoritib bering.
110. Inflyatsiyaning kelib chiqish sabablari va asosiy turlarini tushuntiring.
111. Bank tizimi va kreditning iqtisodiyotdagi ahamiyatini izohlang.
112. Ishlab chiqarish samaradorligi va uning asosiy ko'rsatkichlarini tushuntiring.
113. Kapitalning aylanishi, asosiy kapital va aylama kapitalning mazmunini izohlang.
114. Kredit tushunchasi va uning asosiy turlarini tavsiflang.

115. Iqtisodiy o'sish va unga ta'sir etuvchi omillarni tushuntiring.
116. Iste'molchi xulq-atvori nazariyasining mazmunini yoritib bering.
117. Asosiy kapitalni takror ishlab chiqarish va uning eskirish turlarini tushuntiring.
118. Kreditning iqtisodiyotdagi roli va asosiy tamoyillarni izohlang.
119. Aholi daromadlari va davlatning ijtimoiy siyosatini tushuntiring.
120. Ishlab chiqarishning umumiy va pirovard natijalarini tavsiflang.
121. Ishlab chiqarish xarajatlari va ularning asosiy turlarini tushuntiring.
122. O'zbekiston bank tizimi va banklarning asosiy vazifalarini izohlang.
123. Jahon xo'jaligi va xalqaro mehnat taqsimotining mazmunini tushuntiring.
124. Iqtisodiy taraqqiyot bosqichlarini o'rganishga doir asosiy yondashuvlarni tavsiflang.

125. Foydalaning mohiyati va uning asosiy turlarini tushuntiring.
126. Markaziy bank va uning asosiy vazifalarini yoritib bering.
127. Xalqaro savdo va davlatning tashqi savdo siyosatini tushuntiring.
128. Iqtisodiy tizimlar va ularning asosiy modellari tavsiflang.
129. Korxonalarni sanatsiya qilishning mazmuni va uni amalga oshirish shartlarini tushuntiring.
130. Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishning mohiyati, zarurligi va maqsadlarini yoritib bering.
131. To'lov balansi va valyuta kursining shakllanishini tushuntiring.
132. Iqtisodiy munosabatlarni tizimi va uning tarkibiy qismlarini tavsiflang.
133. Ish haqi va uning asosiy shakllarini tushuntiring.
134. Iqtisodiyotni tartibga solishning asosiy usullari va vositalarini yoritib bering.
135. Iqtisodiy integratsiya va globallashuv jarayonlarining ijobyi hamda salbiy jihatlari tushuntiring.

136. Ishlab chiqarish usuli va ijtimoiy-iqtisodiy formatiya tushunchalarini izohlang.
137. Ish haqini to'lash shakllari va tizimlarini tavsiflang.
138. Davlatning iqtisodiy roli va iqtisodiyotga aralashish zarurligini tushuntiring.
139. Investitsiya muhiti va xorijiy kapitalni jalb etishning ahamiyatini yoritib bering.
140. Mulohazalar munosabatlari va ularning asosiy jihatlari tushuntiring.
141. Ish haqining tabaqalanishiga ta'sir etuvchi omillarni izohlang.
142. Aholi daromadlari, ularning turlari va shakllanish manbalarini tavsiflang.
143. O'zbekiston iqtisodiyotining zamonaviy rivojlanish ustuvor yo'nalishlarini tushuntiring.
144. Mulk obyektlari va mulk subyektlarining mazmunini izohlang.
145. Mehnat munosabatlari va ularning tarkibiy qismlarini tushuntiring.
146. Aholi turmush darajasi va uni ifodalovchi asosiy ko'rsatkichlarni tavsiflang.
147. Mulohazalar munosabatlari va ularning xususiyatlarini tushuntiring.
148. Jamoa shartnomalari va ijtimoiy sug'urta tizimining mazmunini yoritib bering.
149. Daromadlar tengsizligi va uning kelib chiqish sabablari tushuntiring.
150. Tovar ishlab chiqarishning vujudga kelishi va pulning kelib chiqishini izohlang.

Inson resurslari va mahalla taraqqiyotini boshqarish instituti direktori

Sh.D. Djurakulov

IKKINCHI VA UNDAN KEYINGI OLIY MA'LUMOT OLIISH BO'YICHA KIRISH SINOVLARI BAHOLASH MEZONLARI

Ikkinchi va undan keyingi oliy ma'lumot olish bo'yicha kirish sinovlari subbat shaklida o'tkaziladi va 4 tadan savol bo'ladi. Har bir savolning javobi eng ko'pi bilan 25 ballga baholanadi, jami 100 ball.

Abituriyentning subbatdagi javobiga qo'yiladigan talablar	Baholash ballari
a) berilgan savolni to'liq bilsa, uning mohiyatini tushunsa, u bo'yicha ijodiy fikrlay olsa, tasavvurga ega bo'lsa, mustaqil mushohada yurita olsa, nazariy masalalarni amaliyot bilan bog'lay olsa, xulosa va qaror qaror qabul qilsa, o'z fikrini t'g'liq, ravon qila olsa, savol mohiyatiga kreativ (ijodiy) yondashsa, mustaqil fikri asosida xulosalar chiqara olsa.	22-25
b) berilgan savolni yetarli darajada bo'lsa, uning mohiyatini tushunsa, savol yuzasidan tasavvurga ega bo'lsa, mustaqil mushohada yurita olsa, nazariy masalalarni amaliyot bilan bog'lay olsa, savolning nazariy va amaliy jihatlari yetarlicha ochib bera olsa, o'z fikrini to'liq, ravon bayon qila olsa, savol mohiyatiga kreativ (ijodiy) yondashsa, xulosalar chiqara olsa.	19-21
d) berilgan savolni qisman bilsa, u to'g'risida qisman tasavvurga ega bo'lsa, uning mohiyatini tushunsa, savol bo'yicha o'z fikrini bayon qila olsa, grammatik xatolarga yo'l qo'ysa, qisman xulosalar chiqarsa.	14-18
e) berilgan savolni yaxshi bilmasa, u to'g'risida qisman tasavvurga ega bo'lmasa, o'z fikrini to'liq bayon qila olmasa va umuman javob yozmaslik.	0-13

Apellyatsiya tartibi.

Abituriyentlar tomonidan mutaxassislik fani imtihon natijalari bo'yicha universitet qabul komissiyasining apellyatsiyalar bilan ishlash hay'atiga natijalar e'lon qilingandan kundun boshlab 24 soat davomida murojaat qilishlari mumkin. Murojaat mazmunida faqat o'zining ballari haqida bo'lsa qabul qilinadi, boshqa abituriyentlar haqida yozilgan shikoyat arizalari qabul qilinmaydi.